

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานด้านข้อเขียนและงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ โดยแยกเนื้อหา ออกเป็น 7 ตอนดังนี้

1. ความหมายของการฝึกงาน
2. วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการฝึกงาน
3. คุณสมบัติของนิสิตฝึกงาน
4. การเลือกหน่วยฝึกงาน
5. การดำเนินงานและขั้นตอนในการฝึกงาน
6. มุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงาน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายของการฝึกงาน

การฝึกประสบการณ์วิชาชีพภาคปฏิบัติ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเตรียมบุคลากรในสาขาต่าง ๆ ก่อนที่จะออกไปสู่สาขาวิชาชีพนั้น ๆ ปัจจุบันการเรียนการสอนในเกือบทุกสาขาวิชา ได้มีการบรรจุ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพภาคปฏิบัติไว้ในหลักสูตรด้วย เช่นเดียวกับกับคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2523 : 3) ได้กำหนดประสบการณ์วิชาชีพให้มีในหลักสูตรของคณะ โดย เป็นลักษณะวิชาดังที่เขียนไว้ในหลักสูตร ฉบับ พ.ศ. 2515 ว่า

การสังเกตและฝึกปฏิบัติงานในวิชาชีพ หรือการฝึกปฏิบัติงานในสนาม ประกอบด้วย การปฐมนิเทศก่อนออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การปรับปรุงบุคลิกลักษณะของผู้ที่จะเป็นครู และเจ้าหน้าที่การศึกษา และปฏิบัติตนอันเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม ชรรณะและอุดมคติใน

แต่ละวิชาชีพ การฝึกสอนและ/หรือ การปฏิบัติงานประจำในสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรม เสริมวิชาชีพนั้น ๆ ด้วย

เฉลิม วรวิทย์ และ สมคิด แก้วสนธิ (ใน โฟทอรัย ลินลารัตน์ บรรณาธิการ 2520 : 114) ได้ให้ความหมายของการฝึกงานไว้ดังนี้ "การฝึกงาน หมายถึง กระบวนการที่นิสิตนักศึกษาซึ่งได้เรียนรู้หลักการและทฤษฎีในสาขาใดสาขาหนึ่งแล้ว ก่อนจะจบหลักสูตร ในสาขานั้นจะต้องไปฝึกปฏิบัติในสภาพจริงชั่ว เวลาหนึ่งก่อน เป็นการประมวลทฤษฎีหลักการ เข้าด้วยกัน แล้วประยุกต์หลักการและทฤษฎีนั้น เข้ากับสภาพจริงของการทำงาน เพื่อจะเรียนรู้ ว่าตนเองสามารถประมวลความรู้ เข้าด้วยกันได้หรือไม่ และสามารถประยุกต์ความรู้ เพื่อใช้ใน ชีวิตจริงได้หรือไม่ รู้จักริเคราะห์งานที่เป็นอยู่ การฝึกงานในลักษณะนี้มีอยู่ในหลายสาขา เช่น สาขาการศึกษามีการฝึกสอน สาขาการสัตวแพทย์ มีการฝึกงานทางสัตวแพทย์โดยตรง ทาง เศรษฐศาสตร์และบัญชีก็มีการฝึกงานวิศวอุตสาหกรรมออกฝึกงานตามโรงงาน นักเรียน แพทย์ออกฝึกงาน เวชศาสตร์ชุมชนในชุมชน เช่นกัน

คณะครุศาสตร์ได้ เปิดหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ไปรแกรมการศึกษารูปนัย (Non-Formal Education) ขึ้น ตามหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2517 และต่อมาได้ใช้ ชื่อว่า สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามหลักสูตรปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2520 นั้น ได้ คำนึงถึงความสำคัญของการฝึกงานดังกล่าวจึงได้จัดให้มีการฝึกงานด้านการศึกษานอกระบบ โรงเรียนขึ้น เพื่อให้นิสิตได้รับประสบการณ์ตรงก่อนที่จะสำเร็จการศึกษา

โดยการฝึกงานสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นส่วนหนึ่งของวิชา 410-480 ประสบการณ์วิชาชีพ จำนวน 6 หน่วยกิต ซึ่งเป็นวิชาบังคับสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ ระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 4 ทุกคน เพื่อเปิดโอกาสให้นิสิตนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนวิชา ต่าง ๆ ในภาคทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาทางคณะครุศาสตร์ จะจัดส่งนิสิตออกไปฝึกงาน และฝึกสอนตามหน่วยงานและโรงเรียนต่าง ๆ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งนิสิตสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องออกฝึกงานในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้ง ของรัฐบาล และ เอกชนที่มีการจัดการดำเนินงานด้านการศึกษานอกระบบอยู่

2. วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการฝึกงาน

สายหยุด จำปาทอง และ นุญฉิ่น อัศฉากร (กรมการฝึกหัดครู 2521 : 36-37)

ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของโครงการฝึกหัดครูชนบท พอสรุปได้ดังนี้

- (1) อบรมนักเรียนฝึกหัดครู ป.ก.ศ. ให้มีความรู้ในหลักการและวิธีการของโรงเรียนชุมชน
- (2) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียน โดยใช้เด็กเป็นสื่อกลาง
- (3) ฝึกอบรมนักเรียนฝึกหัดครูให้เป็นผู้หน้าที่ดีของสังคม
- (4) ปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นสถาบันที่จะบริการให้ความร่วมมือแก่ประชาชนหลาย ๆ ด้าน เช่น เกษตร อนามัย และ หัตถกรรม เป็นต้น
- (5) สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียนให้เกี่ยวข้องกับความต้องการ และชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กและชุมชน แนะนำประชาชนให้ช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด และสามารถใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู (2521 : 1-2) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการฝึกสอนว่า

- (1) เพื่อให้นักศึกษาได้นำสิ่งที่เขียนมาในวิชาการศึกษา จิตวิทยา และวิธีการสอนไปทดลองปฏิบัติ เป็นการประสานระหว่างภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นักศึกษาอาจจะปรับปรุงแก้ไขทฤษฎีที่ได้ศึกษามาให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงได้
- (2) เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสทดลองสอนภายใต้การนิเทศของอาจารย์
- (3) เพื่อให้นักศึกษาได้มีชีวิตอยู่ในห้องเรียนและโรงเรียนจริง ๆ คู่กันเคยกับบรรยากาศเข้าใจหน้าที่ของครู คู่กันเคยกับนักเรียน ศึกษาและใช้อุปกรณ์จากแหล่งต่าง ๆ มีความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนและชุมชนที่ไปทำการฝึกสอน
- (4) เพื่อให้นักศึกษาได้ประเมินผลตนเองว่า มีความเหมาะสมในการเป็นครูหรือไม่เพียงใด ซึ่งจะประเมินได้ในด้านบุคลิกภาพ ความรักเด็ก ความเข้าใจ ความต้องการของเด็ก ความภูมิใจในอาชีพ ความตั้งใจจะส่งเสริมอาชีพให้ก้าวหน้าเป็นที่ยกย่องนับถือของบุคคลทั่วไป นอกจากนั้นยังเป็นโอกาสให้สร้างบุคลิกภาพของครูให้แก่ตนเองด้วย

นอกจากในวงการศึกษาแล้ว ในสาขาวิชาอื่น ๆ ก็ได้มีการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ด้วยเหมือนกัน เช่น คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (มหาวิทยาลัยมหิดล 2519 : 31) ได้มีการเตรียมนักศึกษาเภสัชศาสตร์ ชั้นปีที่ 5 โดยให้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติงานฝึกภาค สนามพัฒนาอนามัยชนบท เบ็ดเสร็จและมีวัตถุประสงค์ของการฝึกงานภาคสนาม ดังนี้

- (1) ฝึกให้นักศึกษาได้รู้จักใช้ชีวิตร่วม เป็นทีมร่วมกับแขนงวิชาอื่น
- (2) ฝึกให้นักศึกษารู้จักขั้นตอนการทำงาน และการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะเรื่องยา โดยการหาข้อมูลและแนะนำการใช้ยา
- (3) ฝึกให้นักศึกษาได้เรียนรู้สภาพของชาวชนบทตลอดจนการศึกษา พร้อมกับการช่วยเหลือชาวชนบท เหล่านั้นทางด้านสาธารณสุข
- (4) ฝึกให้นักศึกษามีความอดทน ใช้ชีวิตเรียบง่าย มีความเข้มแข็ง กล้าตัดสินใจ ในการทำงาน

หน่วยประสบการณ์วิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2528 : 33-34) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

- (1) เพื่อให้นิสิตได้เรียนรู้การนำความรู้ภาคทฤษฎีไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม ให้สอดคล้องกับโครงสร้างและลักษณะของสังคมไทย
- (2) เพื่อให้นิสิตเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการปฏิบัติงาน และปัญหาของหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชน ที่มีการจัดดำเนินงานด้านการศึกษานอกระบบ
- (3) เพื่อให้นิสิตได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนในการปฏิบัติงาน อันจะช่วยส่งเสริมทักษะและประสบการณ์ในงานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตลอดจนเรียนรู้ในด้านความรับผิดชอบในด้านส่วนตัวและส่วนรวม
- (4) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองให้สอดคล้องกับนโยบายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. คุณสมบัติของนิสิตฝึกงาน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2528 : 34-35) ได้กำหนดคุณสมบัติ

ของนิสิตฝึกงานสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

- (1) เป็นนิสิตปริญญาครุศาสตรบัณฑิต ฐานชั้นปีที่ 4 ใน
  - สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือใน
  - สาขาประถมศึกษา ที่เรียนวิชาโทการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- (2) นิสิตจะต้องสอบได้หน่วยกิตรวมทั้งหมดไม่ต่ำกว่า 90 หน่วยกิต และมีจำนวนหน่วยกิต 2 ใน 3 ของแต่ละหมวดวิชา
- (3) ต้องสอบได้อันดับคะแนนไม่ต่ำกว่า 2.00 ในหมวดวิชามังคับก่อนออกฝึกงาน ในวิชาต่อไปนี้

เลขรหัสวิชา	ชื่อวิชา	จำนวนหน่วยกิต
412 271	การศึกษายุใหญ่	2
412 370	กิจกรรมเยาวชน	2
412 371	การศึกษายุชน	2
412 374	การศึกษาสำหรับสตรีและเด็ก	2
412 375	การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน	2

สำหรับนิสิตสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เข้าศึกษาในปีการศึกษา 2525 เป็นต้นไป จะต้องเลือกเรียนวิชาต่อไปนี้อีกจำนวนรวมกันไม่ต่ำกว่า 10 หน่วยกิต

เลขรหัสวิชา	ชื่อวิชา	จำนวนหน่วยกิต
412 271	ขบวนการกลุ่มสำหรับครู	2
412 272	การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับ	2
	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	
412 470	หลักการและปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน	2
412 471	การศึกษาและดูงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน	2
412 520	ระเบียบวิธีวิจัยในศึกษาศาสตร์	2
413 202	หลักสูตรการสอนระดับประถมศึกษา	2

เลขรหัสวิชา	ชื่อวิชา	จำนวนหน่วยกิต
417 320	จิตวิทยาผู้ใหญ่	2
415 373	การเลือกและเขียนหนังสือสำหรับผู้ใหญ่	2

(4) มีบุคลิกภาพที่คณาจารย์เห็นว่าเหมาะสมหรือช พร้อมที่จะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

สำหรับระยะเวลาในการฝึกงานสาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนดไว้รวมทั้งสิ้น 8 สัปดาห์

4. การเลือกหน่วยฝึกงาน

องค์ประกอบที่สำคัญในการฝึกงาน นอกจากอาจารย์นิเทศก์ อาจารย์ที่เลี้ยง และนิสิตฝึกงานแล้ว องค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งที่ไม่ควรละเลยหรือมองข้ามไปก็คือ สถานที่ฝึกงาน เพราะสถานที่ฝึกงานเป็นที่ ๆ นิสิตจะได้ประมวลความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาตลอด 3 ปี นำมาปรับหรือประยุกต์ใช้เป็นการเรียนรู้สภาพการณ์จริง และเป็นสนามทดสอบว่า นิสิตฝึกงานจะสามารถออกไปรับใช้สังคมได้หรือไม่

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (2519 : 10) ได้กำหนดหลักการเลือกพื้นที่ในการฝึกภาคสนามของนักศึกษาฝึกงานไว้ดังนี้

(1) จะต้องเป็น เขตหรือชุมชนที่จะให้ประสบการณ์แก่นักศึกษาดังจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
 (2) จะต้องเป็น เขตที่ปลอดภัยสำหรับนักศึกษาและอาจารย์
 (3) จะต้องเป็น เขตที่การคมนาคมสะดวกพอสมควร คือไม่ทุรกันดารเกินไปจนนักศึกษาและอาจารย์ไม่สามารถติดต่อกับหมู่บ้านภายนอกได้

(4) จะต้องเป็น เขตที่คณะกรรมการกำหนดนโยบายศูนย์ฝึกอบรมและวิจัย อนามัยชนบท (ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขและเจ้าหน้าที่คณะสาธารณสุขศาสตร์ เห็นชอบด้วย และนายแพทย์ใหญ่จังหวัดมีความพร้อมที่จะรับนักศึกษาได้)

และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2528 : 35) ได้กำหนดไว้ว่า เป็นความรับผิดชอบของคณะครุศาสตร์ที่จะแสวงหาสถานที่ หน่วยงานที่เหมาะสมสำหรับนิสิต

ฝึกงานในแต่ละปี เพื่อให้นิสิตได้รับความรู้และประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คณะ-
ครุศาสตร์จำเป็นต้องสำรวจหน่วยงานโดยยึดหลักเกณฑ์ในการเลือกต่อไปนี้

- (1) เป็นหน่วยงานที่มีการจัดดำเนินงานด้านการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่ดี
เด่นพอที่นิสิตฝึกงานจะได้รับประสบการณ์ที่ดี
- (2) มีสมาชิกในหน่วยงานที่มีความสามารถดี เด่นที่นิสิตฝึกงานจะสังคมนึกค่อด้วย
- (3) หัวหน้าของหน่วยงานและสมาชิกผู้ร่วมงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความยินดี
รับฝึกชอบ และสละเวลาเพื่อดูแลปกครองตลอดจนให้คำปรึกษาแก่นิสิตฝึกงานได้
- (4) มีสมาชิกในหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการฝึกงานของนิสิตที่เข้าใจใน
กระบวนการฝึกงานของนิสิตและยอมรับ เป็นที่ปรึกษาของนิสิตตลอดระยะเวลาฝึกงาน

5. การดำเนินงานและขั้นตอนในการฝึกงาน

การดำเนินงานการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ส่วนมากมีลักษณะเหมือนกัน จะต่างกัน
ก็ตรงข้อปลีกย่อยในการปฏิบัติเท่านั้น เพราะโดยทั่ว ๆ ไปการดำเนินการฝึกประสบการณ์
วิชาชีพของนิสิต นักศึกษา มักแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังที่ เจริญผล สุวรรณโชติ และ
อำไพ สุจริตกุล (2519 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

ขั้นตอนแรก เป็นระยะเตรียมการฝึกสอนควรเตรียมตั้งแต่แรกที่นักศึกษาในสถาน
ฝึกหัดครู ด้วยการสอดแทรกไว้กับวิชาต่าง ๆ ทุกวิชา ตลอดระยะ
ที่ศึกษาอยู่ในสถาบันในลักษณะที่เพิ่มความเข้มข้นขึ้นตามลำดับของ
ระยะเวลาด้วย จนถึงจัดให้มีการเตรียมการฝึกสอนอย่างเข้มข้น
เป็นการเฉพาะก่อนออกฝึกสอน

ขั้นตอนที่สอง คือ การจัดในระหว่างการปฏิบัติ การฝึกสอนในโรงเรียน เป็นระยะ
ที่ควรกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติให้แน่ชัดและเหมาะสม

ขั้นตอนที่สาม เป็นระยะดำเนินการในสถานฝึกหัดครู หลังจากที่นักศึกษาเสร็จสิ้น
การปฏิบัติการสอนในโรงเรียนแล้ว กิจกรรมการจัดระยะนี้เป็นการ
ประชุมสัมมนาบุคคลที่มีส่วนในกิจกรรมการฝึกสอนที่ผ่านมา ตั้งแต่

นักศึกษาฝึกสอน ครูใหญ่ ครูที่เลี้ยง อาจารย์นิเทศก์ ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ และถ้าสถานฝึกหัดครูใดจะต้องจัดการฝึกสอนรุ่นต่อมาก็อาจใช้โอกาสนี้เป็นการเตรียมนักศึกษาฝึกสอนรุ่นใหม่ได้ด้วย โดยการจัดให้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อได้เรียนรู้สภาพการณ์บางอย่างล่วงหน้าด้วย

ปรีดา เศรษฐิก (2527 : 72-73) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาชุมชนโดยทั่ว ๆ ไป ก็มีขั้นตอนในการฝึกอบรมดังนี้คือ

(1) การปฐมนิเทศ ถือว่าเป็นขั้นแรกของการฝึกอบรม ผู้ที่เข้ารับการอบรมจะได้เกิดความเข้าใจในวิธีการฝึกอบรมขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดจนบทบาทของตนเอง ในระหว่างการรับการฝึกอบรม อาจให้ทราบไปถึงนโยบายของรัฐ หรือขององค์การหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่

(2) การศึกษาสภาพชีวิตในชนบทขั้นนั้น มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เข้ารับการอบรมได้คุ้นเคยกับสภาพชีวิตในชนบท โดยเข้าไปศึกษาถึงสภาพของหมู่บ้าน ลักษณะโครงสร้างของหมู่บ้าน กลุ่มชน หน่วยงานองค์การต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ

(3) ภาควิชาการ ซึ่งเป็นวิชาหลัก วิชาพื้นฐานที่มุ่งให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ทั้งในภารกิจที่จะไปทำ ความรู้ที่จะเป็นพื้นฐานไปใช้ประกอบ เช่น อาจให้ความรู้หลักทางด้านเกษตร ถ้าเป็นผู้ไปทำด้านเกษตร แต่ก็ผนวกความรู้ทางจิตวิทยาสังคม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รวมไปถึงการให้รู้จักวิธีการทำงานกับชาวบ้านด้วย เป็นต้น หลักและวิธีสอนส่วนใหญ่ได้แก่การบรรยาย อภิปรายกลุ่มใหญ่ การอภิปรายกลุ่มย่อย การถาม-ตอบ การแสดงบทบาทสมมุติ การระดมกำลังทางสมอง

(4) การฝึกงานที่เรียกว่า การฝึกงานภาคสนามโดยผู้เข้ารับการอบรมจะถูกส่งให้เข้าไปประจำหมู่บ้าน เพื่อศึกษาทุกอย่างในหมู่บ้าน โดยใช้วิชาความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้กับสภาพท้องถิ่น และดำเนินการสำรวจหมู่บ้าน ผู้เข้ารับการอบรมจะทำงานใกล้ชิดกับวิทยากร และภายใต้การแนะนำควบคุมดูแลของวิทยากร

(5) ภาคสรุปในขั้นนี้ จะเป็นการสัมมนา อภิปราย แสดงข้อคิดเห็นในเรื่องที่เรียนมาแล้ว ในเรื่องที่ได้ทำมาแล้ว และสรุปเป็นหลักเกณฑ์ข้อดีปฏิบัติต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน และการปะทะสัมพันธ์กับชาวบ้าน

ไพฑูรย์ สินลาวัฒน์ (2522 : 141) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการฝึกงาน มีขั้นตอนดังนี้

(1) กำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการฝึกงานให้ชัดเจน โดยพิมพ์เป็นเอกสารคู่มือหรือคำแนะนำ

(2) สอบถามผู้เรียนถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางในอนาคตของผู้เรียนว่าจะพัฒนาตนเองไปในแนวไหน ด้านใดแล้วนำมาปรับเข้ากับหลักการและสาขาวิชาชีพรวมทั้งสถานที่ฝึกและข้อจำกัดอื่น ๆ

(3) ติดต่อสถานที่ฝึกงานอภิปรายถึงจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการฝึกงานให้หัวหน้างานเข้าใจ และกำหนดบุคคลที่จะรับผิดชอบดูแลนิสิตฝึกงาน สถานที่และบุคคลที่จะรับผิดชอบนั้น ควรมีความเหมาะสมกับนิสิตที่จะฝึกและมีความเต็มใจที่จะรับนิสิตเข้าฝึกงานและดูงาน

(4) จัดทำตาราง และกำหนดงานด้านต่าง ๆ ที่นิสิตจะต้องศึกษาหรือดูในเวลา กำหนดให้ชัดเจน เป็นขั้นตอน โดยกำหนดและตารางเหล่านี้ควรมียืดหยุ่นได้เมื่อจำเป็น

(5) อาจารย์ผู้ดูแลการฝึกงานและรับผิดชอบดูแลในสำนักงานที่ฝึกควรมีการพบปะกัน เป็นประจำ และควรพบกับนิสิตเป็นประจำเช่นกัน เพื่ออภิปรายปัญหาและตอบปัญหาต่าง ๆ ที่นิสิตสงสัย และรับฟังข้อเสนอแนะของนิสิต

(6) เนื่องจากเป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง จึงควรกำหนดการให้คะแนนและผลงานในตอนสิ้นสุดการฝึกงานให้ชัดเจน

(7) การวิเคราะห์และรายงานผลการฝึกงานเป็นเรื่องสำคัญ ผู้สอนควรได้กำหนดแนวทางและกำหนดรูปแบบของรายงานร่วมกับผู้เรียน และนำมาเสนออภิปรายพร้อมกันกับคนอื่น ๆ เพื่อความคิด ความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวาง

และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2528 : 35) ได้กำหนดขั้นตอนหรือกระบวนการฝึกงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

(1) ประมุขนิเทศก่อนฝึกงาน นิสิตจะได้รับการประมุขนิเทศ เพื่อเป็นการเตรียมตัวก่อนออกฝึกงาน และจะได้มีโอกาสพบทำความเข้าใจในเรื่องรายละเอียดต่าง ๆ กับอาจารย์นิเทศประจำกลุ่ม

(2) การปฏิบัติงาน นิสิตจะต้องทำหน้าที่เหมือน เป็นสมาชิกของหน่วยงานนั้น ๆ โดยต้องปฏิบัติงานเต็มเวลา และอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบและการปกครองของหน่วยงานนั้น หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย

(3) การประชุมปรึกษา

3.1 ระหว่างอาจารย์นิเทศก์และนิสิต นิสิตจะต้องพบปะกับอาจารย์นิเทศก์ ร่วมกันอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นระหว่างฝึกงานตลอดจนปัญหาส่วนตัวของนิสิต

3.2 ระหว่างอาจารย์นิเทศก์และ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่นิสิตฝึกงาน เพื่อตกลงในรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกงานของนิสิต และ เพื่อทราบปัญหาและช่วยกันแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในระหว่างฝึกงาน

(4) การทำรายงานระหว่างฝึกงาน

4.1 นิสิตทุกคนจะต้องทำบันทึกการปฏิบัติงานประจำวัน เป็นอนุทินส่วนตัว ในรายละเอียดของการฝึกงานในแต่ละวัน พร้อมทั้งข้อคิด เห็นและข้อเสนอแนะในสมุดบันทึก การฝึกงาน เพื่อเป็นรายงานส่งอาจารย์นิเทศก์ ในคราวที่มีการไปนิเทศ ทุกครั้ง และ เมื่อ สิ้นสุดการฝึกงานแล้ว

4.2 รายงาน จำนวน 2 ชุด เพื่อส่งอาจารย์นิเทศก์และฝ่ายประสาน- การณืวิชาชีพ (หรือเพิ่มอีก 1 ชุด สำหรับหน่วยงานแล้วแต่กรณี)

โดยแบ่งรายงาน เป็นกลุ่ม

(ก) รายงานกลุ่ม

เป็น เรื่องรายละเอียดข้อมูลของหน่วยงานที่ไปฝึกงาน

(ข) รายงานเดี่ยว (หรือกลุ่มย่อยแล้วแต่จะตกลงกับอาจารย์

นิเทศก์) เป็น เรื่องของโครงการหรือกิจกรรมที่นิสิต เลือก

สนใจศึกษาเป็นพิเศษในการปฏิบัติงานครั้งนี้

6. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงาน

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการฝึกงานมีความสำคัญอย่างยิ่งที่คณะครุศาสตร์ หรือสถาบัน การศึกษา ควรจะคำนึงถึงให้มาก เนื่องจากโครงการฝึกงานหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

จะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องเกิดขึ้นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้ร่วมมือปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบร่วมกันและช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้จะนำมา กล่าวเฉพาะบุคลากรที่ปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดกับการดำเนินการฝึกงาน เพียง 3 ฝ่ายคือ อาจารย์นิเทศ อาจารย์ที่เลี้ยง และนิสิตฝึกงาน

6.1 อาจารย์นิเทศ

หน่วยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2528 : 4) ได้ให้ความหมายของอาจารย์นิเทศว่า "อาจารย์นิเทศคณะครุศาสตร์ คือ อาจารย์ประจำของคณะครุศาสตร์ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในการช่วยเหลือ แนะนำ และให้คำปรึกษาตลอดจนแก้ไขปัญหาของนิสิตที่ออกไปฝึกสอนและฝึกปฏิบัติงานตามโรงเรียน และสถาบันฝึกประสบการณ์เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อช่วยให้นิสิตสามารถพัฒนาตนเองให้มีความพร้อม ที่จะปฏิบัติวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต ขณะเดียวกันอาจารย์นิเทศก็ทำหน้าที่ เป็นผู้ประสานงานระหว่าง คณะครุศาสตร์ และสถาบันฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้วย" และยังได้ กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศคณะครุศาสตร์ดังนี้

- (1) นิเทศ การฝึกปฏิบัติงานของนิสิตให้สอดคล้องกับนโยบายการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพของคณะครุศาสตร์ และของสถาบันฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
- (2) ตรวจแก้ไขบันทึกการสอนของนิสิตพร้อมทั้งอธิบายให้นิสิต เข้าใจวิธีการ การเรียนการสอนในส่วนนั้น ๆ
- (3) สังเกตการณ์การสอนในชั้น เรียน และบันทึกผลการนิเทศ การสอน แต่ละครั้ง เพื่อติดตามผลพัฒนาการทางการสอนของนิสิต
- (4) พบนิสิต เป็นรายบุคคล หรือกลุ่มเพื่อรับทราบปัญหาในการฝึกปฏิบัติงาน และปัญหาอื่น ๆ และแนวทางในการแก้ปัญหานั้น
- (5) พบปะปรึกษาหารือ เกี่ยวกับผลการฝึกปฏิบัติของนิสิตร่วมกับอาจารย์ นิเทศฝ่ายโรงเรียน เพื่อให้การนิเทศ บรรลุวัตถุประสงค์ตรงกัน
- (6) สังเกตพฤติกรรมทั่วไปนอกชั้น เรียนของนิสิต แล้วบันทึกผลพัฒนา การด้านต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- (7) พบผู้บริหารของโรงเรียน เพื่อรับทราบนโยบาย เกี่ยวกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและเพื่อสร้าง เสริมความสัมพันธ์อันดีตาม โอกาสอันควร

(8) ประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นระยะตามที่กำหนดไว้ในแผนการปฏิบัติงาน และการประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพพร้อมทั้งรวบรวมและสรุปผลการประเมินส่งคณะกรรมการดำเนินการประสบการณ์วิชาชีพ

(9) เข้าร่วมการปฐมนิเทศ และสัมมนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

(10) สรุปปัญหาและข้อเสนอแนะให้แก่คณะกรรมการดำเนินการประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ไซเนส (Haines 1960 : 37-52) ได้จำแนกบทบาทของอาจารย์นิเทศไว้ 3 ประการคือ

1. บทบาทของอาจารย์นิเทศในฐานะที่เป็นนักประชาสัมพันธ์
2. บทบาทของอาจารย์นิเทศในฐานะเป็นผู้นิเทศ งานทางวิชาการแก่นักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
3. บทบาทของอาจารย์นิเทศในฐานะเป็นผู้ประสานงาน
  1. บทบาทของอาจารย์นิเทศในฐานะเป็นนักประชาสัมพันธ์ เนื่องจากอาจารย์นิเทศเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการติดต่อระหว่างโรงเรียนฝึกปฏิบัติงานกับสถาบันการศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพหลายฝ่าย ฉะนั้นจะต้องสร้างความประทับใจที่ดี และมีมนุษยสัมพันธ์กับบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งอาจารย์นิเทศต้องทำความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับวัตถุประสงค์และการทำงานโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ นอกจากนี้อาจารย์นิเทศต้องศึกษาชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนฝึกปฏิบัติงาน เพื่อให้มีสัดได้ทราบถึงสภาพท้องถิ่นที่ตนจะต้องไปทำการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
  2. บทบาทของอาจารย์นิเทศในฐานะเป็นผู้นิเทศ งานทางวิชาการแก่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หน้าที่โดยตรงของอาจารย์นิเทศที่มีต่อนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ คือ ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ ความเข้าใจในหลักสูตร วิธีการสอน กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นอาจารย์นิเทศต้องทำงานหลายอย่าง เช่น

2.1 ช่วยหาข่าวสารเกี่ยวกับโรงเรียนหรือหน่วยงานที่จะส่งนักศึกษาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบสถานการณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน

2.2 ให้ความรู้แก่นักศึกษาที่จะไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

2.3 ต้องให้นักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เข้าใจบทบาทของอาจารย์นิเทศก์อย่างถูกต้อง

2.4 ควรจัดประชุมนักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพโดยอาจจะทำเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล เพื่อจะได้ทราบความสนใจ และปัญหาต่าง ๆ

2.5 ควรจัดให้มีการสัมมนาร่วมกัน อภิปราย เกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน และร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ

3. บทบาทของอาจารย์นิเทศก์ในฐานะเป็นผู้ประสานงาน เนื่องจากอาจารย์นิเทศก์จะต้องทำงานประสานสัมพันธ์กับผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ที่เลี้ยง ในการที่จะจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้นักศึกษา ดังนั้น เมื่ออาจารย์นิเทศก์ไปดูการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาควรถาโอกาสพบและประชุมปรึกษากับผู้บริหารโรงเรียนให้เข้าใจร่วมกันถึงนโยบายของโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ นอกจากนี้อาจารย์นิเทศก์และอาจารย์ที่เลี้ยงต้องร่วมกันปรึกษาหารือ วางแผนเกี่ยวกับการนิเทศก์และประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ตัวอาจารย์นิเทศก์ จะต้องชี้แจงให้นักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เข้าใจสภาพการและโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นอย่างดี

6.2 อาจารย์ที่เลี้ยง

เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา เพราะ เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพตลอดเวลา เป็นผู้ร่วมวางแผนการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ประสานงานกับอาจารย์นิเทศก์โรงเรียน หรือหน่วยงานที่นักศึกษาไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพรวมทั้ง เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำแก่นักศึกษาในขณะปฏิบัติงานและผลที่มีปัญหาเกิดขึ้น ซึ่งพอจะสรุปบทบาทหน้าที่ของอาจารย์ที่เลี้ยงได้ดังนี้

(1) ชี้แจงและให้คำแนะนำแก่นักศึกษาตลอดเวลาที่นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพอยู่

- (2) ปรึกษาหารือร่วมกันกับผู้บริหารโรงเรียนหรือหน่วยงานและสถาบันการศึกษา เกี่ยวกับโปรแกรมการฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา
- (3) ให้คำแนะนำแก่นักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพในเรื่องบันทึกการสอน หรือโครงการให้ความรู้แก่ชุมชนรวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ
- (4) สาธิตการสอนหรือการปฏิบัติงานและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนและชุมชน ให้นักศึกษาดู เป็นตัวอย่าง
- (5) สังเกต การฝึกประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษาแนะนำข้อบกพร่องและวิธีแก้ไข เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น
- (6) ประสานงานกับอาจารย์นิเทศก์ เพื่อพูดคุย เกี่ยวกับความก้าวหน้าของนักศึกษรที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
- (7) ทำหน้าที่ประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพร่วมกับอาจารย์นิเทศก์ตามหลักเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

6.3 นิสิตหรือนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

องค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งในการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ก็คือ ตัวนิสิตหรือนักศึกษาที่จะฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งจะต้องเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างแท้จริง และเข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองด้วย

แบทเชลเดอร์ และกลาสสัน (Batchelder and Glasson 1956 : 26-28) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของนิสิตนักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพไว้ 11 ข้อดังนี้

1. ต้องมีจินตนาการและความสามารถในการใช้สิ่งที่ตนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์
2. ต้องรู้จักรวบรวมข้อมูลและวางแผนต่าง ๆ
3. มีความสามารถในการอธิบายแนวความคิดของตน
4. มีลักษณะ เป็นผู้นำ
5. มีวุฒิภาวะ

6. เป็นผู้มองเห็นการฉีกโลก เล็งเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้น และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้

7. มีความเข้าใจในนักเรียนของตน
8. สามารถโต้ตอบการกระทำและคำถามต่าง ๆ ได้รวดเร็ว
9. มีความสามารถในการจูงใจ
10. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
11. มีความสามารถในการตัดสินใจ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

อย่างดี

และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2523 : 17-18)

กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพดังนี้

1. สนใจในเด็กอย่างแท้จริง
2. มีความศรัทธาในอาชีพครู
3. รู้จักปรับปรุงการสอนให้ดียิ่งขึ้น แทนที่จะทำตามอาจารย์นิเทศก์

ฝ่ายโรงเรียนแต่อย่างเดียว

4. สนใจถามปัญหาต่าง ๆ
5. เข้าใจและช่วยในเรื่องการรักษาความสะอาด และความเป็น

ระเบียบเรียบร้อย ซึ่งจำเป็นสำหรับสถาบันและตัวครู

6. ให้ความร่วมมือ และมีมารยาทอันงามต่อทุก ๆ คนในสถาบัน
7. เป็นผู้ใหญ่ และมีความตั้งใจในการสอน
8. มีความประพฤติดีไม่ว่าจะอยู่ในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน

หรืออยู่ในสังคมทั่ว ๆ ไป

9. ให้ความร่วมมือในการงานหรือการประชุมปรึกษา
10. สนใจที่จะเสาะแสวงหาความรู้ทั่ว ๆ ไปเพิ่มขึ้น
11. มีความสุภาพรอบคอบ หอที่จะไม่เปิดเผยเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่สมควร
12. ทำงานโดยไม่ขาด ลา สายบ่อย ๆ โดยไม่จำเป็น
13. รู้จักใช้สื่อการสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และ

วัยของเด็ก

14. เตรียมตัววางโครงการสอนอย่างรอบคอบก่อนทำการสอน
15. สอนให้นักเรียนรู้จักใช้และระวังรักษาสื่อการสอนต่าง ๆ
16. มีความสนใจในงานประจำ เช่น ให้แบบฝึกหัด ตรวจกระดาษ

คำตอบ

17. รับผิดชอบในการปกครองนักเรียน
18. ช่วยดูแลตรวจตรางานอื่น ๆ ของสถาบัน เช่น โรงอาหาร

ห้องประชุม เป็นต้น

19. ช่วยแนะนำกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน
20. ช่วยเหลือในการจัดการห้องเที่ยว หรือพักแรมของนักเรียน
21. เข้าใจหน้าที่ต่าง ๆ ของโรงเรียน และของอาจารย์นิเทศก์

ฝ่ายโรงเรียน

22. สังเกตการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนในด้านต่าง ๆ
23. ช่วยในการพิจารณาตัดสินผลการเรียนของนักเรียน

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุดจิตต์ ทนุภักดี (2513) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการฝึกสอนในโครงการฝึกหัดครูชนบท จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่าครูที่เลี้ยงส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนน้อย จึงไม่เข้าใจความมุ่งหมายและวิธีดำเนินงานของโครงการ ไม่ทราบหน้าที่และความรับผิดชอบของตนดีพอ ครูที่เลี้ยงส่วนใหญ่สอนประมาณ 25 ชั่วโมงใน 1 สัปดาห์ จึงมีเวลาแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาฝึกสอนน้อย และปรากฏว่าครูที่เลี้ยงได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาฝึกสอนอยู่ในระดับปานกลางและน้อย ซึ่งโดยแท้จริงแล้วหน้าที่ที่สำคัญยิ่งของครูที่เลี้ยงคือ ให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาฝึกสอนให้มากที่สุด และครูที่เลี้ยงได้เข้าใจว่าตนได้ให้ความช่วยเหลือนักศึกษาฝึกสอนมากกว่าที่ตนปฏิบัติจริงด้วย นอกจากนี้ครูที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์ยังมีความร่วมมือประสานงานในการปฏิบัติงานน้อย สำหรับนักศึกษาฝึกสอนมีปัญหาในด้านวิธีสอน ขาดความเชื่อมั่นในตนเองไม่แสดงความคิดเห็น ขาดความสามารถในการผลิตอุปกรณ์การสอน ในด้านการพัฒนา

ชุมชน นักศึกษาฝึกสอนมีอุปสรรคในการปฏิบัติงานทั้งในด้านวิชาการ ตัวบุคคล และวัสดุอุปกรณ์ โรงเรียนฝึกสอนส่วนมากอยู่ในบริเวณที่ยากต่อการพัฒนา และประชาชนยังไม่เข้าใจความมุ่งหมายและวิธีดำเนินงานของโครงการและผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ทางสถาบันฝึกหัดครูควรชี้แจงแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้เข้าใจความมุ่งหมาย วิธีดำเนินงาน หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย นักศึกษาฝึกสอนก็ควรจะได้ศึกษาสภาพของหมู่บ้าน และความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นก่อนทำการฝึกสอน

สาธิตทิพย์ ศรีสุทธิ (2515) ได้ทำการวิจัยปัญหาการฝึกสอนในโครงการฝึกหัดครู ชนบทวิทยาลัยครูยะลา ในด้านครูที่เลี้ยง ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูที่เลี้ยงมีความเข้าใจในหน้าที่ความรับผิดชอบในการให้คำแนะนำช่วยเหลือนักศึกษาฝึกสอนด้านการสอน และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาหมู่บ้านปานกลาง เป็นส่วนใหญ่ ต้องการความช่วยเหลือจากวิทยาลัยครูในด้านบริการวัสดุทัศนศึกษา การอบรมและต้องประสานงานกับอาจารย์นิเทศก์ให้มากขึ้น ปัญหาในการปฏิบัติงานของครูที่เลี้ยง ก็คือ นักศึกษาฝึกสอนไม่มาขอความช่วยเหลือ นักศึกษาฝึกสอนมีปัญหาในด้านขาดความมั่นใจในตนเองไม่ชวนช่วยทำอุปกรณ์ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่มีกลยุทธ์ในমনนำจิตใจเด็ก

ด้านอาจารย์นิเทศก์ ผลการวิจัยปรากฏว่า อาจารย์นิเทศก์หลายคนไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการนิเทศ การสอนในโครงการฝึกหัดครูชนบท และมีงานอื่น ๆ ทำมากนอกเหนือจากการสอนและการนิเทศ การสอน อาจารย์นิเทศก์เห็นว่า นักศึกษาฝึกสอนมีปัญหาในด้านขาดกลวิธีในการสอนที่ดีไม่ชวนช่วยในการทำอุปกรณ์การสอน ไม่แสดงความคิดเห็น ไม่สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของเด็กนักเรียน สำหรับอุปสรรคในการดำเนินงานโครงการฝึกหัดครูชนบทที่อาจารย์นิเทศก์ประสบได้แก่ นักศึกษาฝึกสอนสมัครไปสอนในโรงเรียนฝึกสอนบางแห่งมากเกินไป บางแห่งน้อยเกินไป ทำให้ยากแก่การคัดเลือก

ด้านนักศึกษาฝึกสอน ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษาฝึกสอนประสบปัญหาในด้านการสอน และการปฏิบัติกิจกรรมในโรงเรียนฝึกสอน และต้องการความช่วยเหลือจากสถาบันฝึกหัดครูดังต่อไปนี้ เกี่ยวกับบ้านพักคับแคบ เครื่องใช้ภายในบ้านเก่า เกี่ยวกับอาหารการกิน นักศึกษาฝึกสอนหาซื้ออาหารสดและแห้งยากเพราะตลาดอยู่ไกล ขาดอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร เงินค่าอาหารไม่พอ เกี่ยวกับความเจ็บไข้ นักศึกษาฝึกสอนต้องการยาสามัญประจำบ้าน

ให้มีปริมาณมากขึ้น ต้องการกลับมาตรวจสอบสภาพที่โรงพยาบาลเดือนละครั้ง เกี่ยวกับความปลอดภัย นักศึกษามีกสอนต้องการให้อาจารย์นิเทศไปเยี่ยมบ่อย ๆ เพื่อความอบอุ่นใจ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในโรงเรียนฝึกสอน นักศึกษามีกสอนมีปัญหาในเรื่องการปรับปรุงโรงเรียนทำได้ยาก เพราะขาดเครื่องมือและวัสดุในการปรับปรุงโรงเรียน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน นักศึกษามีกสอนประสบความสำเร็จยากเพราะชาวบ้านไม่สนใจปฏิบัติตาม เนื่องจากยึดมั่นในประเพณีความเชื่อเก่า ๆ อยู่ และนักศึกษามีกสอนขาดทักษะในการชวนเชื่อ ทางด้านความเป็นอยู่ทั่วไปท้องถิ่นที่มีผู้ก่อการร้าย นักศึกษามีกสอนกังวลว่าจะไม่ปลอดภัย และมีความเห็นว่าการเพิ่มวิชามนุษย์สัมพันธ์ การศึกษาชุมชนเข้าในหลักสูตรการศึกษาก่อนออกฝึกสอน

พิศวง ธรรมพันทา (2519) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการฝึกสอนของวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ผลการวิจัยปรากฏว่านักศึกษามีกสอนมีปัญหาในด้านการจัดและการปกครองชั้นเรียน ปัญหาเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ขาดทักษะในการใช้ภาษา ส่วนปัญหาในด้านการสอนนั้น นักศึกษามีปัญหาในด้านการขาดทักษะในการเตรียมการสอน การวางแผนการสอน การเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม การเลือกใช้วิธีสอน การจัดกิจกรรมและการใช้อุปกรณ์ สำหรับปัญหาด้านมนุษยสัมพันธ์ ปรากฏว่าอาจารย์นิเทศและอาจารย์ที่เลี้ยงให้ความใกล้ชิดและความอบอุ่นแก่นักศึกษามีกสอนน้อยเกินไป นอกจากนี้นักศึกษามีกสอนเองยังไม่สามารถประสานงานหรือร่วมมือกับกลุ่ม เพื่อนนักศึกษามีกสอนด้วยกันได้ดีพอ ส่วนปัญหาด้านการประเมินผล นักศึกษามีกสอนเห็นว่า วิธีการประเมินผลการฝึกสอนของอาจารย์นิเทศ และอาจารย์ที่เลี้ยงไม่ถูกต้องและยุติธรรมพอ นักศึกษามีกสอนต้องการให้อาจารย์นิเทศ และอาจารย์ที่เลี้ยง นิเทศ การสอน ให้แก่นักศึกษามีกสอนด้วยความตั้งใจอย่างแท้จริงด้วย นอกจากนี้ขอให้อาจารย์นิเทศและอาจารย์ที่เลี้ยงร่วมมือ และประสานงานกันอย่างใกล้ชิดมากกว่านี้ เพื่อให้เกิดความถูกต้องและรวดเร็วในการดำเนินงานนิเทศ และการประเมินผลการฝึกสอน

ทองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย (2520) ได้ทำการประเมินผลการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนระดับ 2-3 รุ่นที่ 30 โดยมีผู้เข้ารับการฝึกอบรม 82 ราย การฝึกอบรมมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคสนามใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน ผล

จากการประเมินพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีความมั่นใจว่าจะสามารถออกไปปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งพัฒนาการได้ วิทยากรผู้บรรยายมีศิลปะในการบรรยายน้อยทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายควรมีการเปลี่ยนแปลงโดยจัดให้มีการอภิปรายกันเองในช่วงบรรยายบ้าง เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะและความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีความพอใจ การฝึกฝนระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยากรกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่อบอุ่น เป็นกันเองมากพอ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่พอใจอาชีพนักพัฒนาชุมชน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกือบจะทั้งหมดมีความรอบรู้เกี่ยวกับบทบาทและภารกิจดี สามารถออกไปปฏิบัติหน้าที่ได้ เพราะผลของการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นว่าคุณเองมีความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีความต้องการและตั้งใจที่จะทำงานในชุมชนสูง ซึ่งจากรายงานการประเมินผลการฝึกอบรม เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนนี้แสดงให้เห็นถึงผลดีของฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคสนาม ที่มีต่อเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ (2525) ได้รายงานการฝึกงานทางการศึกษาผู้ใหญ่ของนิสิตปริญญาโท สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ว่า ได้ส่งนิสิตปริญญาโท สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ไปฝึกงาน ณ หมู่บ้านกตฉิม หมู่บ้านกินฉิม หมู่บ้านศิลามงคล และหมู่บ้านห้วยโจด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดประสบการณ์ในการทำงานด้านพัฒนาชุมชนให้กับนิสิตและเพื่อให้นิสิตรู้และเข้าใจการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีบทบาทให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนแก่ประชาชน และหลังจากโครงการฝึกงานได้สิ้นสุดลง คณะนิสิตฝึกงานได้ร่วมกันศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ พบว่า ประชาชนมีทัศนคติและมองภาพจน์ของนิสิตฝึกงานในแง่ของการปลุกกระตุมทางการเมืองจึงไม่ให้ความร่วมมือต่อโครงการต่าง ๆ ของนิสิตฝึกงานเท่าที่ควร ประชาชนมีทัศนคติต่อนิสิตฝึกงานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่เข้าปฏิบัติงานในหมู่บ้านว่าขาดความจริงใจและขาดความต่อเนื่อง คณะนิสิตฝึกงานขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติงานบางโครงการทำให้ไม่เข้าใจบทบาทของคนในโครงการนั้น ๆ และทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ติดตามมาเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดการประสานงานที่ดีและข้อมูลในการปฏิบัติงานไม่ชัดเจน ระยะเวลาในการออกฝึกงานของนิสิตไม่เหมาะสม เนื่องจากตรงกับฤดูกาลประกอบอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย ผู้เข้ารับการอบรมผู้ใหญ่ในชุมชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมเท่าที่ควร การปฏิบัติงานในการพัฒนาชุมชนของแต่ละหน่วยงาน

ส่วนใหญ่ยึดกลุ่ม เป้าหมายของคน เป็นหลักและต่างคนต่างทำขาดการร่วมมือผสมผสานกัน และประชาชนได้เรียนรู้แต่ไม่นำไปใช้ เช่น การทำสวน

คัลเวิร์ท (Calvert 1976) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาถึงบทบาทของอาจารย์ที่เลี้ยงตามความเห็นของอาจารย์ที่เลี้ยงนักศึกษาฝึกสอน และอาจารย์นิเทศก์ โดยให้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลของการวิจัยปรากฏว่า ความเห็นของทั้ง 3 กลุ่มในเรื่องบทบาทหน้าที่ของตน การคัดเลือกอาจารย์ที่เลี้ยงควรคัดเลือกจากบุคคลที่มีทักษะและประสบการณ์ในการสอนและการนิเทศ มาแล้ว อาจารย์นิเทศก์และอาจารย์ที่เลี้ยงขาดความร่วมมือ ในการประสานงานกัน นักศึกษาฝึกสอนให้ความสำคัญต่ออาจารย์นิเทศก์กว่าเป็นผู้ที่มีอำนาจและมีอิทธิพลต่อการได้คะแนนของตนมากกว่าอาจารย์ที่เลี้ยง ควรมีการประสานงานกันระหว่างโรงเรียนฝึกสอนและสถาบันฝึกหัดครูให้มากขึ้น

แอสบี้ (Ashby 1973) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของอาจารย์นิเทศก์ตามความคาดหวังของอาจารย์ที่เลี้ยง นิสิตฝึกสอนและอาจารย์นิเทศก์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามบทบาทของอาจารย์นิเทศก์ โดยให้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือวิจัย ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ที่เลี้ยงและอาจารย์นิเทศก์มีความเห็นว่าควรให้อาจารย์นิเทศก์ได้ตรวจโครงการสอน และบันทึกการสอนของนิสิตฝึกสอนและให้อาจารย์ใช้วีดีโอ-เทป เป็นเครื่องมือในการประเมินผลนิสิตฝึกสอนทั้งอาจารย์นิเทศก์ อาจารย์ที่เลี้ยง และนิสิตฝึกสอน มีความเห็นตรงกันว่า อาจารย์นิเทศก์ควรออกนิเทศนิสิตฝึกสอนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย